

SIKIYÖNETİM KANUNUNUN BAZI MADDELERİNİN İPTALİ İÇİN AÇILAN DAVA

Ankara, 24 Mayıs 1971
TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ GENEL MERKEZİ
Sayı: 71/271

Türkiye İşçi Partisi Genel Yönetim Kurulu, 15.5.1971 günlü Resmi Gazete’de yayınlanan 1402 sayılı Sıkıyönetim kanununun 3. maddesinin (a), (b) ve (c) fıkraları ile 11. ve 15. maddesinin Anayasa’ya aykırı olması nedeniyle, Anayasa Mahkemesinde dava açılmasına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi’ne verilen dava dilekçesinin bir örneği eklidir.
BASIN BÜROSU
EK: I dava dilekçesi.

Ankara, 24 Mayıs, 1971
Anayasa Mahkemesi Başkanlığına
ANKARA

İptal isteminde bulunan: Türkiye İşçi Partisi Genel Yönetim Kurulu’nun 22.5.1971 gün ve 22 sayılı kararı uyarınca Genel Başkan BEHİCE BORAN.

İptali İstenen: Resmi Gazetenin 15.5.1971 günlü nüshasında yayınlanan 1402 sayılı sıkıyönetim kanununun 3. maddesinin (a) (b) ve (c) fıkraları, 11 ve 15. maddesi.

İptali istenen kararların Anayasa’nın hangi maddesine aykırı olduğu: Anayasa’mızın 15, 16, 17, 22, 25, 32, 124 ve 138 maddeleri.

İstem gerekçeleri:

A- Genel olarak:

1402 sayılı yeni sıkıyönetim kanununun gerekçesinden de anlaşılacağı üzere 3832 sayı ve 1940 tarihli eski “Örfi idare” kanunu 1961 Anayasa’sı ile çalışmakta, toplumumuzun uzun bir mücadele sürecinden sonra ulaştığı demokratik haklar ve temel özgürlükler düzeyinin gerisinde kalmakta idi.

Genel gerekçesinde bu ihtiyacın dikkate alınması ile hazırlandığı ileri sürülen 1402 sayılı kanun ise hemen ilk bakışta görüleceği üzere tamamıyla aksine, eski kandan da geri adımlar atılmasını öngörmekte, daha anti-demokratik düzenlemeler yapmaktadır.

Gerek birçok maddelerinden, gerekse hazırlanış şartlarıyla, kanunlaştığı ortamdan anlaşıldığı üzere 1402 sayılı kanunun 1961’in haklar ve özgürlükler sistemini toplumumuza fazla gören anti-demokratik bir anlayışın ürünüdür.

Kanunun bu niteliğini belli eden bir başka gösterge de, şimdiye kadar çıkarılan

Anayasa'ya aykırı kanunlar arasında Anayasa'nın açık hükümleri ile en çok çelişen yasama tasarrufu niteliğini taşımaktadır.

Kıscacası 1402 sayılı kanun Anayasa'nın uygulanmaması, ısrarla Anayasa'ya aykırı kanunlar çıkarılması, yüksek mahkemenin iptal kararlarına rağmen bu aykırılıklarda direnilmesi ile yaratılan Anayasal buhrana paralel olarak Anayasa'yı çiğneme yolunda yeni adımlar atılmakta, her türlü fikir özgürlüğünü yok sayan, üniversite kitaplıklarından ve bilirkişi dosyalarından kitap toplamaya kadar varan Anayasa dışı bir tutumu yansıtmaktadır. Bu anti-demokratik tutumun uzantısı olarak kanunun yapılmasında iki önemli anayasal hataya düşülmüştür. Bunlardan birincisi sıkıyönetimin işlem ve eylemlerinin Anayasa'nın 124. maddesi ve Bakanlar kurulunun ilan gerekçesi sınırları içinde kalması gereğinin bir kenara bırakılmasıdır. Böylelikle sıkıyönetime Anayasa'da ön görülen sınırlar içerisinde Bakanlar kurulunca çizilecek yetki alanlarının Bakanlar Kurulu düzenlemesinin dışına çıkılarak alabildiğine genişletilmesi imkânları yaratılmıştır.

Diğer taraftan Anayasa'nın 124. maddesinin son fıkrasındaki "durdurma" deyiminden hareketle Anayasa'nın kesin hükümleriyle güvence altına alınmış olan temel hak ve özgürlüklerin bu hükümler aleyhine kısıtlanabileceği noktasından hareket edilmiştir.

Hâlbuki Anayasa'mızın 11. maddesinde belirtildiği üzere temel haklar yalnızca "Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla" sınırlanabilir. Buradan çıkan anlam ancak Anayasa'nın mahsusen kısıtlanabileceğini veya sınırlanabileceğini ifade ettiği hakların kanuni kayıtlara tabi tutulabileceği, bunun dışındaki haklarla ilgili kanunların hiç bir kayıtlama hükmü getirmeksizin sadece hakların kullanılmasını kolaylaştırıcı düzenlemeler yapabileceğidir. Anayasa'nın 11inci maddesinin 2inci fıkrasındaki kısıtlayıcı kavramlar da bütün temel haklarla değil fakat sadece (örneğin Anayasanın 13 ve 18 inci maddesinde olduğu gibi) kısıtlanması ve sınırlanması Anayasa'da ön görülen haklarla ilgilidir.

B- 1402 sayılı kanunun 2. maddesinin (a) ve (b) fıkraları Anayasanın 15., 16., 17. ve 124 üncü maddelerine aykırıdır:

Anayasa'mızın 15., 16. ve 17. maddeleri özel hayatın korunmasını düzenlemekte olup 15. maddenin birinci kısmı hem bu maddenin ikinci kısmına hem de 16. ve 17 nci maddelerine yön veren bir genel nitelik taşımaktadır. Bu bakımdan 15inci maddenin ikici kısmında ve 16'ıncı madde de anılan "yetkili merci" meyanındaki sıkıyönetim komutanlıklarının "üst, özel kâğıt, eşya ve konut araması" da adli kovuşturmayla ilişkin olmak gerekir. Ve bunun 1402 sayılı kanunun 3 üncü maddesinde de yer alması lazım gelirdi. Ayrıca sıkıyönetimin bu alanlardaki işlem ve eylemlerinin de ilan gerekçesi ile bağlı olduğunun belirtilmemiş olması Anayasaya aykırı şekilde bir yetki aşımı imkânı yaratmaktadır. İptalini istediğimiz madde uyarınca ayaklanma tehlikesi karşısında bunu bastırmak için ilan edilen sıkıyönetimin, komutanlığın ayaklanma ile hiçbir ilgisi olmayan herhangi bir yeri, ayaklanma ile ilgisi olmayan bir sebepten dolayı da aramak hakkına sahipmiş gibi bir anlam çıkmakta ve örneğin grev hazırlığı yapan sendika merkezinin sırf bu sebeple aranabilmesi, greve gitmek için gerekli olan belgelerin toplanıp götürülebilmesi gibi tüm Anayasal

hakları fiilen ortadan kaldıracak yollar açılmaktadır.

1402 Sayılı Kanunun 3 üncü Maddesinin (c) Fıkrası Anayasanın 22. ve 25. Maddelerine Aykırıdır

Anayasamızın 22. maddesinin ikinci fıkrası: “yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilecek kararlar, saklı olmak üzere, olaylar hakkında, yayın yasağı konamaz” diyerek yalnız hâkimden gayrisinin yayın yasağı koyamamasını öngörmekle kalmamış, hâkimlerin bu kararı verebilmelerini dahi kanunda açık olarak sayılmış olan hallere inhisar ettirilmiştir. Anılan fıkranın sansürle ilgili bölümü bu maddeye açıkça aykırıdır.

Aynı fıkranın “sıkıyönetim komutanlığınca basılması veya neşri yasaklanan kitap, dergi, gazete, broşür ve afiş gibi bilcümle matbu evrakı basan matbaaları kapatmak” yetkisini veren son cümlesi de Anayasa’nın “Basımevi ve eklentileri ve basım araçları, suç vasıtası olduğu gerekçesiyle de olsa, zapt veya müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz” şeklindeki 25 inci maddesine aykırıdır. Anayasa tasarı gereğesinde de belirtildiği üzere “matbaaların kapatılmasının ne demek olduğunu pek acı tecrübelerle yaşamış olan memleketimizin bu yolu asla kabul etmeyen memleketler arasında yer alması tercih edilmiştir. Ve pek istisnai hallerde kendini gösterecek mahzurlar bu yolun açık olması halinde basım aleminin duyacağı huzursuzluğun yaratacağı mahzurlar yanında daha zayıf kalacaktır” (Kazım Öztürk, T.C. Anayasası, Ankara 1966, sh.1568) diye düşünülerek böylesine açık bir düzenlemeye gidilmiştir.

1402 Sayılı Kanunun 11 inci Maddesi Anayasanın 138. Maddesine Aykırıdır

11 inci maddede ön görülen ve yürütme organına tabi durumda ve bizzat onun içinde yer alan bir kurulca sıkıyönetim mahkemeleri hâkimlerinin seçilmesi ve “usulüne uygun olarak” yani 353 sayılı kanunun 1 inci maddesi uyarınca milli savunma bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı’nın atanması 138 inci maddenin son fıkrasındaki mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı kavramlarına aykırıdır. Sıkıyönetim mahkemelerinde, örneğin Cumhurbaşkanı’na hakaret davalarının da görüleceği düşünülürse, sadece Cumhurbaşkanı’nın bu atama işlemine karışmasının bile ne gibi büyük sakıncalar doğuracağı ortaya çıkar.

Esasen savcıların atama işlemlerinin dahi yürütme organının inisiyatifi dışında yapılması gereği yüksek mahkemenizce hükme bağlanmış iken askeri hakemlerin atanmasının yürütme organına bırakılması düşünülemez.

Diğer taraftan anayasanın 138 inci maddesindeki “askerlik hizmetlerinin gerekleri” kavramı hâkim teminatını yok edici şekilde ele alınamaz. Esasen mahkemelerce hâkim niteliği taşımayan subay üyelerin yer alabilmesi imkânının sağlanması bu kavramı yeteri kadar karşılamaktadır. Ayrıca Kurucu Meclis zabıtlarından da anlaşılacağı üzere bu kavram esas itibarıyla disiplin suçlarıyla ilgili olarak yer almıştır.

1402 Sayılı Kanunun 15 inci Maddesi Anayasanın 30 uncu Maddesine Aykırıdır

Anayasamız 30 uncu maddesinin 4 üncü fıkrası ile, yakalanan veya tutuklanan kişilerin kişi güvenliğini bizzat sınırlandırmış ve bunu “en yakın mahkemeye gönderil-

mek için gerekli süre hariç” 24 saat olarak tespit etmiştir. Anayasanın kesin hükmü ile yaptığı bir sınırlamanın yasa hükmü ile genişletilmesi mümkün değildir. Hiç bir sorumluluk Anayasanın bu kesin hükmünün çiğnenmesine mesnet olamaz.

1402 Sayılı Kanunun 23 üncü Maddesi, Anayasanın 31 inci Maddesine Aykırıdır Sıkıyönetimin sona ermesinden sonra da Sıkıyönetim Mahkemelerinin göreve devam etmeleri tabii hâkim kavramına ve olağanüstü merci kurma yasağına aykırı düşer. Zira olağanüstü şartlarda ilan edilen ve sona ermesiyle bu olağanüstü şartların ortada kalmaması birbirine bağlı olan sıkıyönetimin hitamından itibaren bir daha ilanına kadar sıkıyönetim mahkemeleri olağanüstü merci sayılırlar.

Sonuç ve İstem

Yukarıda açıklanan nedenlerle 1402 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin (a) (b) fıkralarının Anayasamızın 15., 16. ve 17 inci maddelerine; 3 üncü maddesi (c) fıkrasının Anayasamızın 22. ve 25 inci maddelerine; 11 inci maddesinin Anayasamızın 138 inci maddesine; 15 inci maddesinin Anayasamızın 30 uncu maddesine ve 23 üncü maddesinin Anayasamızın 32 inci maddesine aykırılıkları sebebiyle iptal edilmelelerini saygılarımla arz ederim.

Behice Boran
Genel Başkan

[Tasarı 13 Mayıs 1971’de kanunlaştı. Parti bu kanunun bazı maddelerinin iptali için 24 Mayıs 1971’de Anayasa Mahkemesine başvurdu. Mahkeme 20 Temmuz 1971’de, Partiyi kapatma davası sürmekteyken, yeni kanunun antidemokratik 15. ve 23. maddelerini iptal etti.]

TÜSTAV Arşivi